

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาถือกำเนิดมาจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลายาวนานกว่า ๒๕๐๐ ปี ได้มีหลักคำสอนมากมาย และมีสาวก อุบาสก อุบาสิกาเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้นๆ จนบรรลุมรรคผล ตามสมควรแก่สิ่งที่ตนได้ปฏิบัติ อนึ่งจะพบว่าพระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษคือ การเห็นว่ามีมนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ คือเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐก็ด้วยการฝึก”^๑ อันเป็นลักษณะหนึ่งของการเป็นศาสนาประเภทมนุษยนิยม(Humanism)กล่าวคือทำให้ค่าแก่มนุษย์ว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถเรียนรู้หรือฝึกฝนเพื่อการก้าวไปสู่การพัฒนาที่ดีกว่าได้ ซึ่งประเด็นดังกล่าวนั้นผิดไปจากศาสนาประเภทเทว นิยมอื่นๆที่มุ่งที่จะชี้ให้มนุษย์เห็นว่าตนเองถูกกำหนดหรือสร้างมาจากสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ(Supernatural power)ที่มนุษย์เองจะต้องสยบยอมและตอบสนองต่อสิ่งนั้นด้วยความภักดี ความที่พระพุทธศาสนาได้มุ่งเน้นถึงการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ดังกล่าวเราจะพบว่า “คำสอนพระพุทธศาสนานั้นล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะเปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกเพศทุกวัยได้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองตามแนวทางแห่งคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้นั้นโดยมิได้จำกัดเพศวัยหรือสถานะ อาชีพและวรรณะดังปรากฏในพุทธประสงค์ครั้งแรกเมื่อทรงตัดสินพระทัยในการประกาศพระสัจธรรมเป็นครั้งแรกว่า “สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดจงฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด เราได้เปิดประตู อมตธรรมแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว”^๒

พุทธพจน์นี้มีความหมายว่าการเปิดประตู อมตธรรมของพระองค์นั้นมิได้จำกัดเฉพาะสัตว์จำพวกใดจำพวกหนึ่งเท่านั้นแต่มุ่งถึงสัตว์ทั้งหลายคือบรรดา พรหม เทวดา มารมนุษย์ อมนุษย์ทั้งหลาย หรือหากจะกล่าวเฉพาะมนุษย์ก็มิได้มีนัยแห่งการแบ่งชั้นวรรณะแต่ประการใด แม้เมื่อครั้งที่ทรงส่งพระสาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็ไม่ได้มุ่งส่งไปเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นการเฉพาะแต่มุ่งส่งไปเพื่อประโยชน์แก่บรรดาเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายดังปรากฏในพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^๓ ซึ่งในระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งความเป็นปึกแผ่นของพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธองค์

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การสร้างสรรค์ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ, พิมพ์ครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

^๒วิ.ม. (ไทย) ๔/๕/ ๑๔-๑๕.

^๓วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐-๔๑.

ได้หลอมรวมผู้ที่เข้ามาสู่กระแสแห่งหลักธรรมที่ทรงบรรลุโดยไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ เพราะคนที่เข้ามาบวชนั้นไม่ว่าจะเป็นใครก็เรียกว่าเป็นพุทธสาวกทั้งสิ้น ดังปรากฏในพุทธพจน์ว่า “วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร ออกจากเรือนมาบวชในธรรมวินัยที่ตถาคต ประกาศแล้วย่อมละชื่อโคตรเดิมรวมเรียกว่า สมณะเชื้อสาย ศากยบุตรทั้งสิ้นเหมือนมหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมuna อจิรวดี สรรภู มหิโกลลงสู่มหาสมุทรแล้วย่อมละชื่อและโคตรเดิมรวมเรียกว่ามหานทีทั้งสิ้น”^๔

ในสมัยพุทธกาลนั้นมีการประกอบอาชีพ ๒ อย่าง ได้แก่

- ๑) อาชีพชั้นต่ำ อาชีพสามัญ เช่นอาชีพตากไม้ อาชีพเพชชะ
- ๒) อาชีพชั้นสูง เช่นอาชีพทำนา อาชีพค้าขาย อาชีพเลี้ยงโค^๕

อาชีพเหล่านี้ล้วนเป็นอาชีพที่มีปากฎอยู่ในทุกสังคม และเมื่อคนในอาชีพเหล่านี้ได้รับ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาแล้วก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรงหาก จะกล่าวถึงความแตกต่างของอาชีพหรือการได้มาซึ่งอาชีพของคนในสังคมนั้น พระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า มาจากสาเหตุหลักคือ “กรรม” ดังปรากฏในพระพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลเป็นชวานาก็เพราะกรรม เป็นช่าง ศิลปะก็เพราะกรรม เป็นพ่อค้าก็เพราะกรรม เป็นผู้รับใช้ก็เพราะกรรม บุคคลแม้เป็นโจรก็เพราะกรรม เป็นทหารอาชีพก็เพราะกรรม เป็นปุโรหิตก็เพราะกรรม แม้เป็นพระราชา ก็เพราะกรรมทั้งนั้น”^๖ ในการ ประกอบอาชีพของมนุษย์นั้นพระพุทธศาสนาก็ได้กำหนดว่า “มีบางอาชีพที่ควรทำและมีบางอาชีพที่ไม่ ควรทำ เช่น การประกอบอาชีพค้าขายคัสตราวุธ การค้าขายสัตว์ การค้าขายเนื้อ การค้าขายของมีนเมา การค้าขายยาพิษ”^๗ อาชีพเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นการประกอบอาชีพที่ผิดหรือ “อาชีวะวิบัติ”^๘ ในทางที่ถูก นั้นพระพุทธศาสนาสอนให้ทุกคนในสังคมประกอบอาชีพที่สุจริตตามหลักของ “สัมมาอาชีพ”^๙ ตามหลัก ของอริยมรรคมีองค์แปดประการ

ในสังคมสมัยพุทธกาลนั้นเมื่อพระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงเสด็จ ไปเผยแผ่พระธรรมคำสอนแก่คนทุกสาขาอาชีพเป็นเหตุให้มีคนหลากหลายอาชีพได้บรรลุธรรมเป็น จำนวนมากบ้างน้อยบ้างแม้ในที่สุดจะมีการแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มได้แก่ “พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก

^๔วิ.ญ.(บาลี)๓๓๘๔/๑๐๕,วิ.ญ.(ไทย)๓/๓๘๔/๒๘๓.

^๕สมิทธิพล เนตรนิมิต มิติสังคมในพระสูตรต้นคปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๕.

^๖ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๐๕/๔๘๕-๔๘๐.

^๗อง.ฎีกา (ไทย) ๒๒/๑๓๓/๒๑๑.

^๘วิ.ญ. (ไทย) ๖/๖๒/๑๒๓-๑๒๕.

^๙ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๖๒/๕๐๒-๕๐๓.

อุบาสิกา”^{๑๐} แต่ทุกกลุ่มก็ล้วนเป็นผู้ที่มาจากทุกสาขาอาชีพ เช่น “พระอุบาสีมาจากอาชีพช่างกลบก (ช่างตัดผม) ของเจ้าศากยะทั้ง ๕ ซึ่งเป็นผู้ที่มาจากอาชีพของนักปกครอง”^{๑๑} “พระองคุลิมาลาจาก อาชีพโจร”^{๑๒} “พระอัมพปาลีภิกษุณีมาจากอาชีพหญิงนครโสเภณี (หญิงขายบริการทางเพศ)”^{๑๓} “พระนางขุตขุตรามาจากอาชีพคนรับใช้ (นางทาสี)”^{๑๔} “ขุนโจรเคราแดงผู้บรรลุนิเสกบ้นก็มาจาก อาชีพโจรนักฆ่าและเพชฌฆาตหลวง”^{๑๕} งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า พระพุทธองค์ทรงใช้อุบายวิธีเช่นใดในการแสดงหลักการทางพระพุทธศาสนาให้กับผู้คนที่อยู่ในสถานะและอาชีพที่แตกต่างกันนั้น และในบรรดาอาชีพทั้งหลายนั้นผู้ที่บรรลุธรรมโดยมากมาจากอาชีพใดและเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และต้องการที่จะตอบคำถามต่อไปว่าอาชีพของคนมีผลกับการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าอย่างไร อาชีพของคนมีผลต่อการบรรลุธรรมในครั้งพุทธกาลอย่างไรอาชีพของคนทำให้เรารู้วิถีชีวิตของคนในยุคพุทธกาลอย่างไร เห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่น่าสนใจและเป็นปัญหาใหม่ที่ยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน หากมีการนำประเด็นปัญหาต่างๆ ไปศึกษาและได้ผลวิจัยอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใคร่ต่อการศึกษาในอนาคตต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอาชีพในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการบรรลุของกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพในสังคมสมัยพุทธกาล
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์การบรรลุธรรมของกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนด วัตถุประสงค์ โดยแบ่งขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

^{๑๐}ที.ม.(ไทย)๑๐/๒๐๕/๑๕๕-๑๕๗.

^{๑๑}วิ.ญ.(ไทย)๗/๓๔๒/๑๕๕-๑๕๗.

^{๑๒}วิ.ญ.(ไทย)๑๔/๑๖/๔๒๑-๔๓๓.

^{๑๓}ที.ม.(ไทย)๑๐/๑๖๑/๑๐๖-๑๐๗.

^{๑๔}บุญสืบ อินสาร, **ธรรมบทภาค ๒**, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งนภาการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๗ -

๓๔.

^{๑๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒ - ๘๖.

๑.๓.๑ ศึกษาวิเคราะห์หลักการกระบวนการในการบรรลุนิยามของกลุ่มบุคคล
หลากหลายอาชีพในพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓.๒ ศึกษาวิเคราะห์กลุ่มบุคคลผู้บรรลุนิยามในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

อาชีพ หมายถึง การประกอบกิจการของบุคคลให้ดำรงอยู่ได้ และสถานะที่เป็นอยู่ในการดำรงชีวิต เช่นการเป็นบุตรภรรยา หรือบุตรพรหมณ์

การบรรลุนิยาม หมายถึง การบรรลุผลตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ระดับโสดาบันขึ้นไป ถึงพระอรหันต์

พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง นิกายของพระพุทธศาสนาซึ่งถือตามมติที่พระอรหันต์พุทธสาวกได้วางหลักธรรมวินัยเป็นแบบแผนไว้เมื่อครั้งปฐมสังคายนา

บุคคล ในงานวิจัยนี้หมายถึง บุคคลในสมัยพุทธกาล โดยเน้นที่กลุ่มพระอสีติมหาสาวก หรือ พระสาวกผู้ใหญ่ ๘๐ รูป ซึ่งเป็นผู้บรรลุนิยามชั้นสูง คือ พระอรหันต์

หลากหลาย ในงานวิจัยนี้หมายถึง อาชีพและสถานะที่แตกต่างกันในสมัยพุทธกาล

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จันทน์ อติพัฒนสิทธิ์, ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือ “สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์” โดยสรุปอาชีพในพระพุทธศาสนาว่า อาชีพที่ไม่เป็นไปเพื่อความทุกข์หรือการเบียดเบียนบุคคลอื่นและเบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้สูญเสียความสมดุล จนกลายเป็นปัญหาของสังคม จัดได้ว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ หรือเป็นสัมมาอาชีพ เพราะฉะนั้น อาชีพที่เกี่ยวกับการใช้แรงงานเป็นหลัก เช่น กรรมกรหรือเป็นคนรับใช้บุคคลอื่นหากทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ทำด้วยความทุจริต คดโกง ก็ถือได้ว่าเป็นสัมมาอาชีพะสังคมโลกอาจยกย่องอาชีพบางอย่างว่าสูงส่งเหมือนอาชีพอื่นๆ และมีผลพลอยยกย่องผู้ประกอบอาชีพนั้นๆ ว่าสูงกว่าบุคคลที่ประกอบอาชีพอื่นๆ แต่พระพุทธศาสนาปฏิเสธข้อนี้และยกย่องบุคคลที่ประพฤติดีมีศีลธรรมว่าเป็นคนสูงส่งเพราะฉะนั้น บุคคลที่ประกอบอาชีพที่สังคมยกย่องว่าเป็นอาชีพชั้นสูง มีอาชีพบางอย่างที่สังคมอาจยกย่องว่าเป็นอาชีพชั้นสูง แต่พระพุทธศาสนาตำหนิว่าเป็นมิถาชีพ เช่น อาชีพค้าขายอาวุธ ค้าขายคน ค้าขายสัตว์เป็นเพื่อให้บุคคลซื้อไปฆ่าเป็นอาหาร ค้าขายน้ำเมา และค้าขายยาพิษ นอกจากนี้พระพุทธศาสนาตำหนิอาชีพอย่างอื่น ซึ่งเป็นเหตุจากความทุกข์ความเดือดร้อนมาสู่บุคคลอื่น เช่น การลักขโมย ปล้นสะดม หลอกหลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นต้นว่าเป็นอาชีพทุจริต ควรละเว้นไม่ควรยึดถือเพราะทำให้บุคคลอื่น

เดือดร้อน ผู้ประกอบอาชีพเหล่านี้ถือว่าเป็นคนต่ำทราม ไร้ศีลธรรม มีผลออกมาเป็นการผู้ประกอบ หรือผู้ปฏิบัติในอาชีพเหล่านี้ไปสู่ทุกคติ สู่อบายภูมิ”^{๑๖}

สมิทธิพล เนตรนิมิต, หนังสือ มิตติสังคมในพระสุตตันตปิฎก กล่าวถึง มิตติของสังคมใน ครั้งพุทธกาล ด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ด้านสังคมวิทยา ในด้านสังคมวิทยา ได้กล่าวถึง ประเพณี วัฒนธรรม วิชาชีพในสมัยพุทธกาล ศิลปวิทยาในสมัยพุทธกาล ในด้านวิชาชีพ ได้บรรยาย ถึงการประกอบอาชีพในสมัยพุทธการว่ามี ๒ อย่างคือ

- ๑) อาชีพชั้นต่ำ อาชีพสามัญ เช่น อาชีพลากไม้ อาชีพเทยยะ
- ๒) อาชีพชั้นสูง เช่น อาชีพทำนา^{๑๗}

พระครูกลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน พรหมอยู่/กลยาณธมฺโม), ได้ให้รายละเอียดไว้ใน หนังสือเรื่อง “เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา” กล่าวถึงความเป็นมาของเอตทัคคะสรุปได้ว่า “เอตทัคคะที่บรรลุมรรคผล แบ่งไว้เป็นหมวดดังนี้คือ เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา หมวดภิกษุ เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา หมวดภิกษุณี เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา หมวดอุบาสก เอตทัคคะใน พระพุทธศาสนาหมวดอุบาสิกา ซึ่งท่านเหล่านั้นล้วนมาจากสาขาอาชีพที่แตกต่างกันอย่าสิ้นเชิง”^{๑๘}

พระมหาบุญชิต สุตโปรง, วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนา เปรียบเทียบ) มหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษาคุณสมบัติของพระอรหันต์ในเรื่องบารมี อภิญญาและ ปัญญา งานวิจัยนี้พยายามชี้ให้เห็นว่าภาวะของนิพพานเป็นสิ่งที่มียู่ และสามารถปลูกฝังขึ้นได้ใน ชีวิตจริง พระอรหันต์เป็นบุคคลตัวอย่าง การบรรลุพระอรหันต์ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ไม่ใช่ เป็นสิ่งเกิดขึ้นโดยบังเอิญ มนุษย์กำลังเรียกร้องหาวิถีชีวิต แบบพระอรหันต์อยู่โดยไม่รู้ตัวแต่ไม่ใช่ เรียกร้องอ่อนวอนจากอำนาจภายนอก เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ (กิริยวาท) และเป็นศาสนาแห่งความเพียร (วิริยวาท) จึงต้องอาศัยการปฏิบัติทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนา

^{๑๖}จางค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๘.

^{๑๗}สมิทธิพล เนตรนิมิต.มิตติสังคมในพระสุตตันตปิฎก.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชีวาภิวัฒน์. ๒๕๕๐.

^{๑๘}พระกัลยาณสิทธิวัฒน์(สมาน พรหมอยู่/ กลยาณธมฺโม).เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์สหธรรมิก จำกัด. ๒๕๔๖.

กรรมฐาน ในการปลูกฝังคุณสมบัติทางจิตต่างๆ ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน คือ การสั่งสมบารมี พัฒนาจิตขึ้นไปเป็นระดับอภิญญา จนถึงคุณสมบัติพิเศษยิ่ง คือ ปัญญา ก็จะหลุดเดินทางในสังสารวัฏได้^{๑๙}

พระมหาอำนาจ อานนโท (จันทร์เปล่ง), ได้ศึกษาเรื่อง “หลักธรรมและแนวทางการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม” ผลการศึกษาสรุปได้ว่า “การปฏิบัติธรรมนั้นมี ๒ วิธี คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งจะต้องปฏิบัติควบคู่กันไป โดยเฉพาะวิปัสสนากรรมฐาน ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิบัติ ถ้าผู้ปฏิบัติยังไม่สามารถยกจิตเข้าสู่วิปัสสนาญาณได้ การบรรลุมรรคผลจะไม่เกิดขึ้นเลย เมื่อสามารถทำวิปัสสนาญาณให้แจ้งได้แล้ว การบรรลุมรรคผลจึงจะเกิดขึ้น ซึ่งผลของการบรรลุธรรมมี ๔ ระดับ คือ โสตาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล ซึ่งผลของการบรรลุธรรมแต่ละระดับ สามารถจัดกิเลสได้ตามลำดับ ตั้งแต่กิเลส อย่างหยาบ ไปจนถึงกิเลสอย่างละเอียด พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ ไปด้วย สภาพะของการบรรลุธรรมและช่วงจังหวะแห่งการบรรลุธรรม มีความแตกต่างกันแล้วแต่ประสบการณ์และภูมิหลังของแต่ละบุคคล แต่ที่เหมือนกัน คือ เมื่อถึงจุดสุดท้ายของการบรรลุธรรม ทุกคนล้วนมองเห็นความจริงของสรรพสิ่งว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเราเป็นของเรา ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย”^{๒๐}

ดารณี กริชชาญชัย ได้ศึกษา เรื่อง “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจขายส่ง” ผลการศึกษาพบว่า “ธุรกิจขายส่งดำรงอยู่บนฐานให้การสนับสนุนหน่วยธุรกิจอื่นๆ เช่น หน่วยการผลิต การจัดจำหน่าย การบริการและการบริโภค โดยอาศัยเครื่องมือในการจัดการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เพื่อนำไปสู่ภาวะประสานส่งเสริมกันทั้งด้านการผลิต การจำหน่าย นโยบาย รวมทั้งการบริหารธุรกิจให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องและตรงเป้าหมาย อีกประการหนึ่ง ผลการศึกษายังทำให้ทราบว่า การประกอบธุรกิจขายส่งโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง ก่อให้เกิดผลดีต่อกิจกรรมทางธุรกิจหลายประการ เนื่องจากพุทธธรรมช่วยเสริมสร้างให้ธุรกิจขายส่งประสบผลสำเร็จได้ และเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาอันเกิดจากการประกอบธุรกิจในทางทุจริตได้อย่างทรงพลังที่สุด ยิ่งไปกว่านั้น หลักพุทธธรรมยังเป็นเสมือนหนึ่งเครื่องมือที่ช่วยฟื้นฟูสภาพจิตใจของนักธุรกิจที่ประสบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ และเป็นฐานรองรับสันติสุขของมนุษยชาติ ตลอดจนสร้างมโน

^{๑๙}พระมหานูญชิต สุตโปรง, **คุณสมบัติของพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท**, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ), (นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖), หน้า ๑.

^{๒๐}พระมหาอำนาจ อานนโท, การศึกษาเรื่องการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

ธรรมที่ตระหนักคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนและหน้าที่ต่อสังคมโดยรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล”^{๒๑}

พระมหาอดุลย์ ยโสธโร (บุตรตะเคียน), ได้ศึกษาเรื่อง “ความเป็นมาของบัณฑิตยศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ศักยภาพในการบรรลุธรรม และอุปนิสัยที่จะได้บรรลุธรรมของบัณฑิตยศาสตร์” ผลการศึกษาสรุปได้ว่า “การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการฝึกปรือพัฒนามนุษย์ให้บรรลุถึงภาวะของความรู้ทุกข์ประสบกับสภาวะแห่งความสะอาด สงบ สว่าง เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วยหลักการ ๓ ประการ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาบัณฑิตยศาสตร์จัดเป็นอภิปุคคลซึ่งไม่อาจบรรลุธรรมได้ในชีวิตนี้ ถึงแม้ว่าจะพยายามฝึกปรือพัฒนาตามหลักไตรสิกขาแล้วก็ตาม เพราะบัณฑิตยศาสตร์เกิดได้เพราะผลแห่งอกุศลกรรม คือ เป็นบุคคลที่ปฏิสนธิที่ปราศจาก โอโมหะเหตุ หรือทุกเหตุกปฏิสนธิ (ผู้มีวิบากเป็นเครื่องกัน) นอกจากบัณฑิตยศาสตร์แล้ว ผู้ทำอนันตริยกรรม (ผู้มีกรรมเป็นเครื่องกันหรืออุปสรรค) ผู้เป็นนินยมิฉนาทิกุณฐิ (ผู้มีกิเลสเป็นเครื่องกัน) และผู้มีปัญญาทรม ก็ไม่สามารถบรรลุธรรมได้ในชีวิตนี้ด้วยเช่นกัน”^{๒๒}

วัชร งามจิตรเจริญ ได้ศึกษา เรื่อง “ความหมายและลักษณะที่แท้จริงของนิพพานซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา นิพพานหมายถึงสภาวะของความไม่มีกิเลสโดยมีแต่นิพพานคือความสงบเป็นอารมณ์ในขณะที่อยู่ในผลสมาบัติและสภาวะของความไม่มีกิเลสและชั้นขณะอยู่ในนิโรธสมาบัติและหลังการดับขันธปรินิพพาน ในวิสุทธิมรรคสามารถตีความนิพพานว่าหมายถึงสิ่งมีจริงอย่างหนึ่ง คือสิ่งนามธรรมซึ่งมีลักษณะเป็นสังขาร สมบูรณ์ คำสอนเรื่องนิพพานยังมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับคำสอนอื่นๆ เช่น ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท และ ไตรสิกขา เพราะนิพพานเกี่ยวข้องกับความจริงของชีวิตและเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ส่วนคำสอนอื่นๆ ก็มุ่งแสดงความจริงของชีวิตหรือเป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายสูงสุด”^{๒๓}

ประสาธชัย สุขเจริญ ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน” ผลการวิจัยพบว่า ความยากจน คือ ความลำบาก อดขัดขัดสน ขาดแคลน

^{๒๑} ธารณี กริชชาญชัย “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจขายส่ง” สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๒๒} พระมหาอดุลย์ ยโสธโร, การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบัณฑิตยศาสตร์กับการบรรลุธรรม, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕) หน้า ๑.

^{๒๓} วัชร งามจิตรเจริญ, **นิพพานในพระไตรปิฎกและอรรถกถา**, รายงานผลการวิจัยเสริมหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ปัญหาความยากจน เป็นความทุกข์อย่างยิ่งของมนุษย์ มีสาเหตุใหญ่ ๒ ประการ คือ

๑. สาเหตุภายนอก ได้แก่ อบายมุข และภัยธรรมชาติ เป็นต้น

๒. สาเหตุภายใน ได้แก่ กิเลส เครื่องเศร้าหมองใจ อันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ และความหลงอันเกิดมาจากตัณหา ๓ คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหาที่เป็นรากเหง้าหรือมูลเหตุของปัญหาทั้งปวง อันนำไปสู่ปัญหาความยากจน แนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนภายนอก พบว่าหลักพุทธธรรมที่ใช้ ได้แก่ ทัฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ และอิทธิบาท ๔ ส่วนหลักพุทธธรรมสำหรับแก้ปัญหาความยากจนภายใน สามารถแก้ไขได้ด้วยการกำจัดกิเลส โดยใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๒๔}

พระประยุทธ์ หงษ์นวล “คำสอนเรื่องพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนาเป็นการศึกษาพรหมจรรย์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตการครองเรือนหรือพรหมจรรย์สำหรับคฤหัสถ์ ซึ่งกล่าวในเรื่องของเมตตาและสธารสันโดษเพื่อพัฒนาสถาบันครอบครัว”^{๒๕}

สรุปว่า จากการศึกษาเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นข้อสนับสนุน ในการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางประกอบในเขียนวิทยานิพนธ์เพื่อให้เข้าใจและมีชัดเจนยิ่งขึ้นในอาชีพแขนงต่างๆ ทั้งในครั้งพุทธกาลและปัจจุบัน ข้อมูลที่นำมาสนับสนุนแนวความคิดที่เกี่ยวกับอาชีพในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัย ได้นำมาเสนอแนะเพื่อเป็นแนวคิดให้ผู้สนใจจะได้นำไปพัฒนาตนเองหรือนำไปสนับสนุนแนวคิดของตนที่มีอยู่ในโอกาสต่อไป

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๖.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยมีวิธีเก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส

^{๒๔}ประสาธชัย สุขเจริญ “ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน” สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๒๕}พระประยุทธ์ หงษ์นวล, “คำสอนเรื่องพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

๑.๖.๒ รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่งานนิพนธ์ ของ นักวิชาการร่วมสมัย และเอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

๑.๖.๓ นำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๑.๖.๔ สรุปข้อมูลเพื่อนำเสนอผลงานการวิจัยต่อไป

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงแนวคิดเรื่องอาชีวะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงการบรรลุลัทธิของกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพในพระพุทธศาสนา

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงปัจจัย และความสัมพันธ์ของอาชีวะกับการบรรลุลัทธิ ที่ทำให้ บุคคลเหล่านั้นบรรลุลัทธิ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนธรรมะในสังคมปัจจุบัน